

ДОСЛІДЖЕННЯ

Данилець Ю.В.
(Ужгород)

УДК 94(477.97) «1991/2013»: 281.96

У статті йдеться про становище православної церкви на Закарпатті у часи незалежної української держави (1991-2013 рр.). Звернуто увагу на взаємовідносини між православною та греко-католицькою церквами в зазначений період, внутрішньоцерковне та соціально-економічне життя православної церкви за єпископства Євфимія (Шутака), Мефодія (Петровція), Агапіта (Бевцика), Іоанна (Сіюпка), Іпполіта (Хилька), Марка (Петровція), Феодора (Мамасуєва). Проаналізовано процес творення православних монастирів та розкрито організаційну структуру православної церкви на даний час.

ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА НА ЗАКАРПАТТІ: РЕАЛІЇ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ

Ключові слова: греко-католики, єпископ, Закарпатська область, монастирі, православна церква, православні, приходи.

Комуністична ідеологія, що контролювала всі сфери життя в СРСР, категорично забороняла існування іншого світогляду. Релігія, яка заперечувала вчення наукового атеїзму, оголошувалась ворожою і шкідливою. Перші зміни у відношенні до релігії та церкви почали спостерігатися наприкінці 1980-х рр. В СРСР починається релігійний ренесанс, що виявився у активному збільшенні кількості релігійних громад, відновленні діяльності заборонених церков, створенні нових освітніх закладів. Церква в сучасних умовах розвивається надзвичайно динамічно. Зростає чисельність громад православних, католицьких, протестантських церков, з'являються нові течії й нетрадиційні для українського суспільства культу та вірування. Актуальність порушеної у заголовку теми є очевидною, адже протягом останніх десяти років кількість релігійних громад, центрів, управлінь в Україні збільшилася майже на десять тисяч.

На Закарпатті ситуація є аналогічною. Станом на 1 січня 2013 р. у Закарпатській області діяло 1755 зареєстрованих та 165 незареєстрованих

релігійних організацій 37 віросповідань [14]. Першість по кількості релігійних громад та духовенства в області посідає Українська православна церква (далі УПЦ) в єдності з Московським патріархатом. На початок 2013 р. на Закарпатті нараховувалося 646 громад УПЦ. Греко-католицька церква представлена в області 445 релігійними громадами, реформатська – 117, римо-католицька – 100, протестантські напрямки – 571 [14].

Сучасний розвиток релігійних відносин в Україні є об'єктом дослідження багатьох українських та зарубіжних науковців. Окремі аспекти даної проблеми вивчали В. Єленський [45], С. Здіоук [48], М. Митрохин [51, 52], В. Пащенко [56], С. Сенік [59], І. Снежкова [60], Я. Стоцький [61]. Новітнього періоду історії православ'я на Закарпатті торкалися у своїх публікаціях Т. Вісицька [39], ігумен Гавриїл (Кризина) [40], В. Кічера [49], І. Мигович [50].

Процес «перебудови» зробив значний вплив на розвиток державно-церковних відносин. Рішенням архієрейського собору РПЦ 1990 р. православна церква в Україні отримала статус самостійності й незалежності в управлінні. У жовтні 1990 р. було ухвалено закон «Про свободу совісті та релігійні організації». 23 квітня 1991 р. Верховною Радою УРСР був прийнятий закон «Про свободу совісті та релігійні організації в УРСР». Згідно статті 10 цього закону, громадяни отримали право «відповідно до своїх зареєстрованих статутів засновувати монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства» [13, 2]. Ухвалення нового законодавства сприяло початку нового етапу релігійних відносин в Україні. Православними громадами у Закарпатській області на початку 1990-х рр. керував єпископ Євфимій (Шутак). Мукачівсько-Ужгородський архієрей народився в с. Копашново на Хустщині в 1934 р. У 23 роки прийняв чернецтво в Городилівському монастирі від досвідченого старця Іова (Кундрі) (канонізований УПЦ в 2008 р.). Служив на приходах в Ярославській області (РФ) та духівником жіночого монастиря в Чумальові. Закінчив Одеську духовну семінарію та Московську духовну академію [55, 5].

Мукачівсько-Ужгородська єпархія на початку 1990-х рр. поділялася на 16 благочинних округів. У межах Закарпатської області діяло 440 православних приходів, які обслуговувало 310 священників та дияконів. В 1990 р. було зареєстровано статuti нових релігійних організацій та розпочато будівництво храмів в селах Жорнава, Смереково Великобerezнянського району, Білосовиця, Котельниця Воловецького району, Новоселиця, Макарево, Плоскановиця, Чабин, Березинка, Софія Мукачівського району, Лопушне, Нижній Прислоп, Павловець Міжгірського району, Ясіня, Ясіня-Струмківка, Хмелів, Середнє Водяне, Видричка Рахівського району, Свалява-Бистра, Уклин Свалявського району, Тисолово, Кричово-Росош, Вільхівчик Тячівського району, Галоч, Петрівка, Циганівці Ужгородського району, Кіреші Хустського району [22, 9].

У зв'язку з відродженням греко-католицької церкви на початку 1990-х рр. в області виникла вкрай складна ситуація у відносинах між православними та греко-католиками. Вона зводилася в основному до майнових питань володіння храмами. У ряді сіл населення повним складом повернулося в унію, але це були радше одиничні випадки. У більшості населених пунктів спостерігалася судові спори, які тривали багато років. З боку керівництва греко-католицької та православної церков створювалися комісії, щоб виробити прийнятні умови для обох сторін, вводилося почергове богослужіння у храмах. Загалом у 1990 р. в унію перейшло 37 приходів разом з храмами. Із священиками перейшли села Мала Копаня Виноградівського району, Загаття, Сільце, Нижнє Болотне Іршавського району, Старе Давидко Мукачівського району, Рипинне Міжгірського району, Баранинці, Руські Комарівці, Сторожниця, Невицьке Ужгородського району. 24 серпня 1990 р. було прийнято рішення Хустської районної ради про передачі Свято-Вознесенського собору в м. Хуст греко-католицькій громаді [40, 111]. Третя сесія Закарпатської обласної ради 15 серпня 1990 р. прийняла постанову про рекомендацію районним та міським радам передавати культові споруди релігійним громадам для почергового богослужіння. За словами дослідника православної церкви ігумена Гавриїла (Кризини) у серпні 1990 р. спори між греко-католиками та православними велися в 97 населених пунктах області [40, 111].

У наступні роки поділ приходів на греко-католицькі і православні продовжився. У 1991 р. до греко-католиків перейшли храми у с. Горбок Іршавського району, Чинадійово, Підгоряни, Зняцево, Кольчино Мукачівського району та ін. [23, 2]. 16 серпня 1991 р. греко-католицька єпархія отримала у володіння Ужгородський кафедральний собор. Православній громаді було передано потребуєчий капітального ремонту Преображенський храм на Цегольні та Покровський храм.

Незважаючи на відтік частини вірників, загальна кількість православних храмів Мукачівсько-Ужгородської єпархії в 1991-1993 рр. збільшувалася до 459. У 1992 р. було архієпископ Євфимій освятив 14 нових храмів [23, 3]. Зростала й кількість монастирів та чернецтва. Крім монастирів в Мукачеві та Чумальові, які не були ліквідовані в радянський час, протягом 1990-1993 рр. було відновлено ще дев'ять православних обителей (Хуст-Городилово, Приборжавське, Угля, Драгово-Забродь, Липча, Домбоки, Копашнево-Поляна, Бедевля, Іза-Карпутлаш) [24, 3]. Загальна кількість насельників у монастирях області у 1993 р. складала 286 осіб. Мукачівському монастирю на Чернечій горі було передано у власність комплекс споруд (двоповерховий будинок та Свято-Миколаївський храм) [40, 108]. Серйозною проблемою відновлених монастирів стало те, що колишні культові приміщення були зайняті різними державними господарськими та освітніми установами. У зв'язку з

цим, питання відновлення монастирів та нормального їх функціонування необхідно було узгоджувати як на місцевому так і на загальному рівнях.

Згідно з рішенням виконкому Хустської районної ради народних депутатів за №26 від 14 лютого 1990 р. надавався дозвіл про передачу будівель колишнього Свято-Троїцького чоловічого монастиря у м. Хуст-Городилово православної єпархії [27]. Секретар єпархії прот. В. Ярема 23 березня 1990 р. звернувся до першого заступника голови Закарпатського облвиконкому О. Іваницького з проханням про виділення земельної ділянки розміром 3,3 га для потреб городилівських ченців [37]. 15 червня 1990 р. керуючий справами екзархату, єпископ Переяслав-Хмельницький Іонафан повідомив єпископу Євфимію, що на його прохання про відкриття монастирів у Городилові та Приборжавському митрополитом Київським і Галицьким Філаретом поставлено позитивну резолюцію [16].

Єпископ Євфимій (Шутак) 7 вересня 1990 р. звернувся до Закарпатського облвиконкому у справі відновлення православних монастирів в Городилові, Углі та Приборжавському [6, 53]. 4 жовтня 1990 р. на засіданні ради у справах релігій при Раді Міністрів СРСР в Москві розглядалося питання про відновлення чоловічого монастиря у м. Хуст-Городилово. Зокрема слухали клопотання патріарха Московського і всієї Русі Алексія II від 20 червня 1990 р. та рішення Закарпатської обласної ради народних депутатів від 11 березня 1990 р., підтримані радою у справах релігій при Раді Міністрів УРСР від 18 травня 1990 р., про передачу Мукачівській єпархії комплексу будівель і споруд Свято-Троїцького монастиря. Ухвалили підтримати вище названі постанови і передати споруди для відновлення і використання в якості чоловічого монастиря [4].

17 грудня 1989 р. в с. Драгово-Забрідь пройшли загальні збори жителів села, які розглянули заяву групи віруючих про відновлення жіночого монастиря. Вирішили просити виконавчий комітет Хустської районної ради розглянути питання про можливість повернення колишніх культових споруд, які на той час належали Хустській фетрофільцевій фабриці [29]. 7 травня 1990 р. єпископ Євфимій від імені колишніх монахинь Драгівського монастиря, звернувся до голови виконкому Хустської районної ради В. Мондича з проханням про відкриття монастиря [9]. Після чого при Хустській районній раді була створена комісія для вивчення даного питання. Члени комісії прийшли до висновку, що відкриття монастиря буде не ефективне. Вказувалося що станом на 1990 р. в монастирі проживає 6 сестер, у той же час, там оздоровлювалося 400 дітей на базі піонерського табору «Потічок», 200 з яких з Чорнобильської зони [7, 38]. Однак, зважаючи на звернення громадян, рішенням Хустської районної ради від 28 вересня 1990 р. фетрофільцевій фабриці дозволялося передати колишні будівлі монастиря у власність Мукачівсько-Ужгородської єпархії [7, 1].

Наприкінці 1980-х рр. в с. Приборжавське Іршавського району була створена ініціативна група, яка вимагала відновлення монастиря. Ко-

лишні монахині 5 лютого 1990 р. звернулися до Іршавської районної ради з заявою, де вказували про бажання відновити монастир [5, 102]. 23 лютого 1990 р. сесія Закарпатської обласної ради прийняла рішення, згідно якого єпархіальному управлінню православної церкви в Мукачеві передавалися всі споруди колишнього монастиря в Приборжавському [58, 50]. 22 червня 1990 р. ініціативна група від імені монахинь колишнього монастиря в Липчі звернулася до уповноваженого ради у справах релігії при Раді Міністрів УРСР по Закарпатській області з проханням повернути майно монастиря [7, 35]. У зв'язку з зверненням черниць почалося обговорення цього питання в Хустському райвиконкомі. Зазначалося, що є загроза ліквідації Липчанської школи-інтернату, де навчаються 205 учнів, серед яких є сироти і напівсироти. Влітку тут оздоровлювалися 450 чоловік, в інтернаті працювало 72 чоловік, із них 40 вчителів. Із будов старого монастиря у 1990 р. збереглися 2 корпуси, де розташовувалася кухня і медпункт, всі інші споруди були збудовані в 1970-1980 рр. і їх вартість складала 1 млн. 100 тис. крб. Але врахувавши прохання монахинь райвиконком вирішив: 1) дозволити реконструкцію церкви на кладовищі, або будівництво нової нижче кладовища у старому саду. За рахунок кооперації коштів колгоспу ім. Борканюка, місцевого бюджету, а також грошових пожертв населення на протязі одного року збудувати корпус для 20 монахинь коло будинку, що розташований напроти кладовища. Передбачалася передача будинку на користь монастиря; 2) передати на користь монастиря 1 старий корпус, де розташовувався медпункт та два нових корпуси, у яких працювала бухгалтерія та містилася кімната для білизни. «Передачу провести до 15 вересня 1990 р. Здійснити поетапну передачу території школи-інтернату з усіма будовами за компенсацію в розмірі 1 мільйон 100 тисяч крб. Розмежувати інтернат і монастир парканом» [7, 39]. 11 липня 1990 р. Хустська районна рада прийняла рішення про передачу будівель колишнього Липчанського монастиря православної єпархії [7, 42]. Співжиття школи-інтернату та монастиря продовжувалося протягом трьох років, але в результаті навчальний заклад було закрито [41, 28].

У 1990 р. єпископ Євфимій (Шутак) відвідав допоміжну школу-інтернат в с. Домбоки, де провів розмову з педагогічним колективом про повернення споруд жіночому монастирю. Мукачівська районна рада 13 червня 1990 р. прийняла рішенням, за яким дозволялося відділу народної освіти райвиконкому провести поетапну передачу частини будівель Ракошино-Домбоцької спецшколи інтернату управлінню Мукачівської єпархії [7, 12]. В. о. керуючого справами виконкому Закарпатської обласної ради В. Машкаринець склав перелік будівель і визначив розміри земельної ділянки, що передбачалося передати Свято-Успенському монастирю до 1 вересня 1990 р. Зокрема: 1) передавався одноповерховий корпус, який раніше використовувався під складські приміщення; 2) по-

ловина спального триповерхового приміщення, де раніше знаходилася церква; 3) загальна ділянка в 2 га, яка раніше використовувалася під посів зеленої маси [20].

1 вересня 1990 р. директор школи-інтернату запропонував монахи-ням «Умови» передачі будівель. У документі зазначалося, що згідно рішення Мукачівської районної ради дирекція Ракошино-Домбоцької школи інтернату згідна передати два корпуси Свято-Успенському монастирю на наступних умовах: «1) монастирські працівники зобов'язуються заасфальтувати доріжку на господарському подвір'ї, виготовити та встановити ворота; 2) заасфальтувати доріжки парадного входу, встановити за свій рахунок ворота і хвіртку; 3) за свій рахунок відгородити територію школи від монастиря; 4) завести 50 тонн вугілля у шкільну котельню; 5) встановити за свій рахунок додатковий котел для підсилення шкільних котлів; 6) монастир не повинен мати претензій щодо списаних корпусів [42, 32]. Близько двох років велися переговори між монахи-нями й єпархіальним управлінням Мукачівської православної єпархії з одного боку і школою-інтернатом та Мукачівським районним відділом освіти з другого боку. Врешті-решт, 2 квітня 1992 р. на основі досягнутих домовленостей була укладена угода про спільне функціонування. Підписано акт про розподіл і передачу власності, яка була на балансі школи інтернату на баланс Свято-Успенського православного жіночого монастиря. Школа-інтернат працює до цього часу.

За рішенням Синоду УПЦ від 29 липня 1994 р. територія Мукачівсько-Ужгородської єпархії була розділена на дві. До складу новоутвореної Хустської єпархії увійшли 6 районів Закарпатської області: Виноградівський, Воловецький (згодом перейшов до Мукачівської єпархії), Міжгірський, Рахівський, Тячівський та Хустський. Керуючим Хустською єпархією був обраний уродженець с. Приборжавське Іршавського району Мефодій (Петровцій). Він, як і владика Євфимій, розпочав чернече життя у чоловічому скиті в Городилові. Пізніше зарахований до числа братії Свято-Успенської Почаївської лаври. Випускник МДА, кандидат богослов'я. Служив у Віленському Свято-Духовому монастирі. З 1991 р. – духівник жіночого монастиря в Приборжавському [53, 245].

Перед Хустським архієреєм постала гостра проблема – відсутність будинку єпархіального управління. Єпископ і секретар були змушені розмістити резиденцію в готелі «Верховина» у м. Хусті та приступити до пошуку земельної ділянки. Після клопотання єпископа Мефодія обласна і районна держадміністрації виділили місце під будівництво єпархіального комплексу, яке 30 жовтня 1996 р. було освячено. Місцевою державною владою також було виділено ділянки під будівництво кафедральних соборів у м. Хусті (Свв. Кирила і Мефодія) та у м. Виноградіві (в честь Св. Трійці) [26, 2]. Обидва кафедральні собори на даний час знаходяться на стадії будівництва.

15 січня 1996 р. єпархіальне управління Хустсько-Виноградівської єпархії звернулося до зборів АПССФ «Дружба» в с. Стеблівка, з проханням про виділення з колективних земель Крайниківської сільської ради 1 га землі в урочищі «Оглища» під будівництво каплиці, підсобних приміщень та літньої резиденції для архієрея [19]. Сесія сільської ради с. Крайниково Хустського району 22 квітня 1996 р. підтримала клопотання єпархії про надання земельної ділянки [31]. За сприяння єпископа Мефодія (Петровція) на виділеній ділянці було засновано чоловічий монастир.

У межах Мукачівської єпархії у 1994 р. залишилося 9 благочиній, які розташовувалися в Берегівському, Великоберезнянському, Іршавському, Мукачівському, Перечинському, Свалявському, Ужгородському. У 1995 р. від Хустської єпархії приєднано Воловецький район та створено Воловецьке благочиніє. У річному звіті Мукачівської єпархії за 1995 р. відносини з греко-католиками характеризувалися, як менш напружені. Конфліктна ситуація зберігалася у м. Перечин та Великі Лази Ужгородського району, а також у деяких інших селах єпархії [25, 3]. Загальна кількість православних приходів Мукачівської єпархії станом на 31 грудня 1995 р. складала 145 церковних одиниць, які мали у своєму розпорядженні 254 храмів. В єпархії працювало 163 представники духовенства (4 архімандрити, 4 ієромонахи, 152 священників, 4 диякони). У Мукачівському монастирі проживало 69 черниць, Домбокському – 30 черниць, Приборжавське – 21 черниця [25, 5].

У Мукачівській православній єпархії у другій половині 1990-х рр. було відкрито три православні монастирі. Перший з них було засновано в м. Свалява за ініціативи благочинного Свалявського району о. В. Барни. У 1997 р. було зареєстровано статут православного монастиря в с. Тишів на Воловеччині. 21 листопада 1996 р. Іршавська районна адміністрація надала дозвіл на будівництво монастиря в Дубрівці. Для відновлення монастиря були переведені черниці з Приборжавського. У цей період було створено два монастирі в Хустській єпархії. 12 червня 1998 р. єпископ Мефодій (Петровцій) дав дозвіл ігумену Симеону (Голубка) на відкриття і будівництво монастиря в м. Виноградово [18]. Виноградівська міська рада 21 червня 2001 р. своїм рішенням відвела для потреб будівництва земельну ділянку [28]. На засіданні Священного Синоду УПЦ від 30 березня 1999 р. було ухвалено рішення про відкриття чоловічого монастиря в с. Криве-Осій, Тячівського району [2].

З 12 по 21 червня 1996 р. на Закарпатті перебував керуючий УПЦ, митрополит Київський і всієї України Володимир (Сабодан). Він зустрівся з представниками місцевої влади (головою обласної адміністрації С. Устичем), відвідав ряд православних монастирів. Під час візиту митрополит возвів правлячого архієрея Євфимія в сан архієпископа.

У листопаді 1998 р. через хворобу подав у відставку єпископ Хустський і Виноградівський Мефодій (Петровцій) [52, 31]. 21 листопада

1998 р. на Хустську кафедру був призначений єпископ Агапіт (Бевцик), який до того часу був настоятелем Свято-Троїцького Іонинського монастиря м. Києва.

Зі вступом на посаду єпископа Агапіта єпархіальне управління було перенесено з міського готелю «Верховина» у колишню музичну школу, яка знаходиться поряд з кафедральним собором. Згідно статистичних даних на території Хустської єпархії в 1998 р. діяло 189 приходів, 15 благочиній, 228 священників, 5 чоловічих і 5 жіночих монастирів з 176 насельниками [40, 120]. Після смерті 19 січня 2000 р. архієпископа Євфимія (Шутака), єпископ Агапіт (Бевцик) був переведений на Мукачівську кафедру. На вакантну посаду Хустського архієрея призначили єпископа Іоанна (Сіюпка), який раніше керував Переяслав-Хмельницьким вікаріатом.

За правління єпископів Агапіта та Іоанна в обох єпархіях продовжили відкриватися православні монастирі. 24 листопада 2000 р. відбулися приходські збори жителів с. Теремля Тячівського району, які ухвалили заснувати у селі чоловічий монастир [3]. Священний Синод УПЦ 22 січня 2001 р. підтримав клопотання єпископа Іоанна про відкриття вищезазначеної обителі [1]. 23 квітня 2002 р. Священний Синод УПЦ благословив відкриття ряду монастирів: Свято-Воскресенського чоловічого в м. Ужгород, Свято-Покровського чоловічого в с. Ракошино-Руське Мукачівського району, Свято-Введенського жіночого в с. Кушниця Іршавського району, чоловічого на честь ікони Божої Матері «Нечаянна Радість» в с. Колочава-Квасовець Міжгірського району [47]. 24 червня 2003 р. державний комітет України у справах релігій зареєстрував статут монастиря в с. Терново-Пішогора Тячівського району [35]. Виконавчий комітет Грушівської сільської ради 15 червня 2001 р. надав земельну ділянку в урочищі «Опчина» монаху Аврааму (Штефура) для будівництва православного монастиря. Рішенням Синоду УПЦ у Грушеві було створено жіночу православну громаду [15]. У 2003-2006 рр. зареєстрували статути православних монастирів та скитів в с. Кичірне Воловецького району, с. Осій Іршавського району, смт Чинадійово Мукачівського району, с. Грушево, с. Нересниця, с. Лопухово, с. Діброва, с. Вільхівці Тячівського району. У Хустській православній єпархії станом на 1 лютого 2006 р. діяло 19 монастирів і 2 скити, з них 13 чоловічих і 8 жіночих [57, 27].

За часи незалежної України православні монастирі отримали змогу повернути собі земельні ділянки та майно, що їм належали до ліквідації. Але не всі державні установи пішли на поступки православним ченцям. Якщо монастирі в Драгові, Приборжавському, Углі, Городилові, отримали нерухомість без особливих проблем, то майнові претензії в Липчі, Ізі та Домбоках вирішувалися тривалий час. Були укладені угоди на спільне існування школи-інтернату в Домбоках та жіночого монастиря, відселено школу-інтернат з Липчі, але будівлі так і не передані на баланс монастиря.

Згідно з Указом Президента України від 21 березня 2002 р. «Про невідкладні заходи щодо остаточного подолання негативних наслідків тоталітарної політики колишнього СРСР стосовно релігій та відновлення порушених прав церков і релігійних організацій» [36, 3] було прийнято розпорядження голови Закарпатської обласної адміністрації І. Різака від 11 листопада 2002 р. з аналогічною назвою [32]. У розпорядженні затверджено план щодо остаточного подолання негативних наслідків тоталітарної політики: вивчити питання про долю колишніх культових споруд і церковних приміщень та майна; подати пропозиції облдержадміністрації щодо механізму передачі у користування релігійним організаціям частини церковної атрибутики, літератури і документів, що зберігаються у музейних запасниках та архівах; узагальнити та подати ОДА інформацію про культові об'єкти, які використовуються не за призначенням і підлягають поверненню релігійним організаціям; подати ОДА пропозиції щодо подальшого використання культових об'єктів [32].

Для виконання цього плану створено регіональну комісію з підготовки пропозицій щодо відновлення церков і релігійних організацій. На основі цього розпорядження відділом у справах релігії при ОДА надіслано лист на ім'я голови Хустської РДА М. Горби від 12 листопада 2002 р. [17]. У документі зазначалося, що згідно з пунктом 1. 3. «Розпорядження голови ОДА» необхідно подати узгоджені з керівниками релігійних організацій конкретні пропозиції щодо таких культових споруд, які використовуються не за призначенням і підлягають поверненню, а саме корпус монастиря УПЦ села Іза (Карпутлаш). У зв'язку з цим, 13 липня 2002 р. було укладено договір-угоду на тимчасове спільне функціонування тубдиспансеру та Свято-Миколаївського чоловічого монастиря [8].

З 1999 р. регулярно публікувалися дані про кількість релігійних організацій в Україні у розрізі регіонів. Проаналізувавши дані статистики за 1999-2013 рр. можна стверджувати, що кількість громад зростала кожного року. До прикладу, кількість релігійних громад зросла з 524 у 1999 р. до 648 у 2013 р. (див. Графік 1).

Постановою Священного Синоду від 22 листопада 2006 р. на Хустську єпархію призначили Іпполіта (Хилька), раніше єпископа Тульчинського та Брацлавського. Однак, вже 14 грудня 2007 р. на засіданні Священного Синоду УПЦ його було усунуто від керівництва єпархії та відправлено на спочинок [10]. Рішення Синоду затвердив Священний Собор УПЦ, який пройшов у Києві 21 грудня 2007 р. Коментуючи рішення Собору щодо керуючого Хустською єпархією, дослідник православної церкви В. Бурега зазначив, що єпископ Іпполіт був одним із лідерів радикального правого крила в єпископаті УПЦ. «Собор єпископів визнав діяльність Преосвященного Іполита «деструктивною і такою, що порушує канонічні основи Церкви» [38]. Місцем постійного перебування заштатного єпископа Іпполіта визначили Свято-Успенську Святогірську

Лавру Донецької єпархії. Священний Синод 14 грудня 2007 р. ухвалив ще ряд важливих рішень, стосовно православної церкви на Закарпатті. Архієпископом Хустським і Виноградівським призначили Преосвященного Марка (Петровцій), звільнивши його від управління Сумською єпархією. Єпископа Мукачівсько-Ужгородського Агапіта (Бевцика) перевели на Северодонецьку кафедру. Керуючим Мукачівською єпархією тимчасово було призначили архієпископа Марка (Петровцій) [10]. 22 грудня 2007 р. відбулося наречення духівника Мукачівського монастиря, архимандрита Феодора (Мамасуєва) у єпископа Мукачівського та Ужгородського [63, 95]. Таким чином, були завершені структурні зміни в закарпатських єпархіях УПЦ.

Архієпископ Марк (Петровцій) народився 1951 р. в с. Приборжавське на Іршавщині. Чернецтво прийняв у Троїце-Сергіївській Лаврі в Москві, випускник МДА. Працював викладачем у МДА, був благочинним Лаври в Москві та настоятелем Лаври в Почаєві. У 1988 р. призначений єпископом Кременецьким, вікарієм Львівської єпархії [54, 6-9]. Пізніше єпископ Тернопільський, а з 1989 р. по 2005 р. – несе послух в країнах Північної та Південної Америки (екзарх Центральної та Підвенної Америки, єпископ Каширський, керуючий патріаршими приходами в Канаді). У 2005-2007 рр. – архієпископ Сумський та Охтирський [44, 247].

Новопризначений Мукачівський архієрей походив з молодшої ланки українського чернецтва. Народився 1966 р. в Самборі в родині військовослужбовця. Як і владика Марк, архієпископ Феодор закінчив МДА та прийняв постриг у Троїце-Сергіївській Лаврі. З 1990 р. служить в Мукачівському монастирі.

З призначенням нових єпископів в обох закарпатських єпархіях було проведено ряд перетворень. Територія Мукачівської єпархії на да-

ний час включає у себе 8 районів Закарпатської області: Берегівський, Великоберезнянський, Воловецький, Іршавський, Мукачівський, Перечинський, Свалявський та Ужгородський. Єпархія розділена на 10 благочинних округів: Берегівський, Великоберезнянський, Воловецький, Іршавський, Мукачівський, Великолучанський, Перечинський, Свалявський, Середнянський, Ужгородський. Для ефективного управління приходами в Мукачеві діють 15 єпархіальних відділів. Зокрема, для поліпшення зовнішньо-церковних зв'язків створено протокольний відділ, для врегулювання питань пов'язаних з храмовим будівництвом створено відділ у справах церковного будівництва та архітектури. Для більш ретельної місіонерської роботи в армії створено відділ по взаємодії зі збройними силами та іншими військовими формуваннями, для роботи в місцях позбавлення волі створено окремих відділ **пастирської опіки пенітенціарної системи**. З метою посилення зв'язків з громадськістю та владою в краї, створено відділ зі зв'язків з громадськістю і представниками влади в Закарпатській області. Для збалансованої роботи медіапростору засновано інформаційний відділ, у функції якого входить відповідальність за все мас-медіа простір, прес-службу, радіо та відео програми єпархії. Крім цього в Мукачівській єпархії активну діяльність здійснюють наступні єпархіальні відділи: сім'ї та молоді, видавничий, **соціального служіння, літургіко-богословський, місіонерський, паломницький, інноваційних проектів**, у справах катехизації, відділ єпархіального, церковного, культурно-просвітницького служіння. Створено офіційний сайт, з 2008 р. видається журнал «Православний літопис», працює прес-центр Мукачівської єпархії в Ужгороді [43, 16]. Мукачівська єпархія успішно реалізує кілька духовно-просвітницьких медіа-проектів: телепрограма «Духовне джерело» (ТРК «М-Студіо»), телепрограма «Одкровення» (ЗОДТРК Тиса-1), радіо програма «Джерела духовності» (Українське радіо (УР-1) 69,53 МГц (УКХ), соціальна мережа «Знайомство під Церковним куполом», інформаційний сімейно-молодіжний портал, відео канал Мукачівської єпархії "SinopsisTV" на youtube.com.

З 2008 р. при Мукачівській єпархії діє богословсько-історичний науково-дослідний центр ім. архімандрита Василя (Проніна). Співробітники центру підготували та видали три томи праць архімандрита Василя (Проніна), його життєпис під назвою «Хватит ли мне этой жизни на покаяние» (2011 р.), книгу «Сповідники та подвижники православної церкви на Закарпатті в ХХ столітті» (2011 р.). Опубліковано два випуски «Наукових записок» (2011 р., 2013 р.). Науковий центр організував дві наукові конференції (Всеукраїнська науково-практична конференція до 650-річчя Мукачівського Свято-Миколаївського монастиря «Мукачівський Свято-Миколаївський монастир на Чернечій горі: історія і сьогодення» (Мукачево, 11 вересня 2010 р.); міжнародна науково-практична конференція до 100-річчя з дня народження архімандрита Василя (Проніна) (08.09.1911-05.01.1997) «Архімандрит Василій (Пронін): наукова

спадщина і духовний внесок у розвиток релігійної думки на Закарпатті» (Мукачево, 10 вересня 2011 р.)).

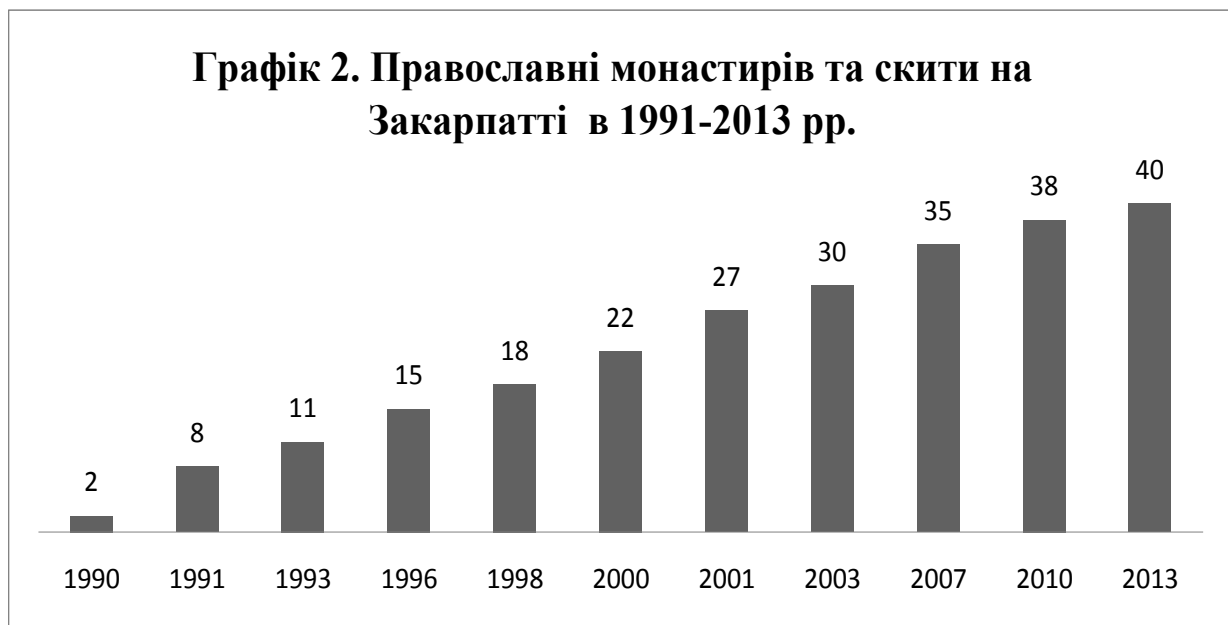
Хустська єпархія включає в себе 5 районів Закарпатської області: Виноградівський, Міжгірський, Рахівський, Тячівський та Хустський. Єпархія розділена на 17 благочинних округів: Березовський, Великобичківський, Великокомнатський, Вільхівський, Виноградівський, Воніговський, Дубовський, Келечинський, Королівський, Міжгірський, Рахівський, Синевирський, Сокирницький, Солотвинський, Тернівський, Тячівський, Хустський. При єпархії діють наступні відділи: молодіжний, місіонерський, паломницький, освіти та катехизації, видавничий. Працює фонд матеріальної допомоги. У Хустській єпархії реалізуються кілька інтернет-проектів: офіційний сайт єпархії «Православний Мараморош», портал «Православний Світ-Закарпаття». Свої сайти мають чоловічий монастир в честь ікони Божої Матері «Нечаянная Радость» в с. Колочава Міжгірського р-ну, Миколаївський чоловічий монастир у с. Іза-Карпутлаш Хустського р-ну, Михайлівський чоловічий монастир в с. Грушово Тячівського р-ну. Регулярно виходить настільний та настінний «Православний календар», газети «Духовна криниця Карпат» та «Православне Закарпаття». Працює відео-канал Хустської єпархії на youtube.com [43, 17].

У Мукачівській та Хустській єпархіях УПЦ діють недільні школи (м. Перечин, с. Зарічево, с. Порошково с. Дубриничі, с. Турички Перечинського р-ну, с. Заболотне, с. Вільхівка Іршавського р-ну, м. Мукачево, с. Станово Мукачівського р-ну, м. Ужгород, смт. Тересва). Молодь об'єднана в молодіжні братства, які організують творчі зустрічі, концерти, відвідини дитячих будинків, лікарень, в'язниць.

Резонансною подією в історії православної церкви на Закарпатті новітнього періоду було причислення до сонму місцевшанованих святих двох відомих церковних діячів ХХ ст.: архімандрита Олексія (Кабалюка) та архімандрита Іова (Кундрі). Канонізація була здійснена за участі митрополита Київського та всієї України, предстоятеля УПЦ Володимира (Сабодана) в 2001 р. та в 2008 р.

За останні роки продовжилося творення чоловічих та жіночих чернечих громад. 23 грудня 2010 р. Священний Синод УПЦ затвердив відкриття жіночого монастиря в с. Зарічево Перечинського району [11], а 21 лютого 2012 р. було зареєстровано Свято-Покровський чоловічий монастир в с. Ворочево (урочище «Калинкув Горб») Перечинського району [12]. Офіційна статистика щодо кількості православних монастирів відрізняється від реального стану речей. За даними державного департаменту у справах національностей та релігій станом на 1 січня 2013 р. в області налічувалося 30 монастирів та скитів УПЦ з 330 насельниками [14]. У дійсності у межах області діє 40 монастирів та скитів. Причина розбірності статистичних даних пов'язана з тим, що частина чернечих громад ще не затверджена Священним Синодом та знаходяться на стадії розбудови (див. графік 2).

**Графік 2. Православні монастирів та скити на
Закарпатті в 1991-2013 рр.**

У Закарпатській області діють два духовні навчальні заклади. 7 серпня 1991 р. на засіданні Священного Синоду УПЦ архієпископ Євфимій (Шутак) клопотав і отримав благословення на відкриття в Мукачівській єпархії духовного училища [21, 2]. Початково планувалося заснувати учбовий заклад на базі Мукачівського жіночого монастиря, однак восени 1991 р. слухачі розпочали навчання в с. Великі Ком'яти на Мукачівщині. Першими вчителями-наставниками були о. Михайло Бонка (ректор), о. Михайло Юріна, о. Василь Максимішинець, о. Костянтин Цуцков, о. Василь Ігнат. 21 вересня 1993 року Мукачівське духовне училище було офіційно зареєстроване і отримало юридичний статус навчального закладу. У 1995-1998 рр. ректором був архімандрит, а згодом єпископ Мефодій (Петровці). З 1999 р. ці обов'язки виконує протоієрей Михайло Юріна. Найбільший розквіт діяльності училища припав на кінець 1990-х – початок 2000-х рр. Тоді на чотирьох курсах навчалося близько 120 семінаристів, а викладацький колектив налічував 11 чоловік. У 2005 р. училище переведено до м. Іршави, зараз воно діє при Свято-Іллінському храмі [34, 2]. Станом на 1 січня 2013 р. в училищі навчалося 15 семінаристів.

У січні 2002 р. в Ужгороді розпочала роботу Українська Богословська Академія імені святих Кирила і Мефодія. 29 грудня 2003 р. рішенням Священного Синоду УПЦ Академію визнано вищим духовним навчальним закладом УПЦ [30, 4]. 27 травня 2004 р. Статут УУБА було зареєстровано в Державному комітеті України у справах релігії [33, 5]. У 2006 р. УУБА було реорганізовано в Карпатський університет імені Августина Волошина (III-IV рівнів державної акредитації), який ліцензовано і акредитовано Міністерством освіти і науки України. У подальшому на базі Академії та університету було створено перший в Україні ду-

ховно-навчально-науковий комплекс «Ужгородська Українська Богословська Академія імені святих Кирила і Мефодія (вищий духовний навчальний заклад УПЦ) – Карпатський університет імені Августина Волошина (приватний вищий навчальний заклад системи МОН України). Випускники УУБА крім вищої духовної освіти здобувають і вищу світську освіту за напрямком підготовки «філософія», спеціальністю «богослов'я» (теологія)» за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр (базова вища освіта) та магістр (вища освіта). Випускники духовних семінарій мають можливість навчання в магістратурі Академії, після закінчення якої вони отримують науковий ступень магістра богослова.

За результатами екзаменаційних випробовувань та співбесіди до академії у 2012-2013 навчальному році за спеціальністю богослов'я (спеціалізації: священнослужитель, християнський педагог, християнський місіонер) зараховано 110 студентів (денна форма навчання - 30, заочна форма навчання - 80). Серед студентів-богословів є представники православних єпархій з України, Російської Федерації, Білорусії, Румунії та Чехії [62].

Другою, за кількістю релігійних громад, православною церквою на Закарпатті є Українська православна церква Київського патріархату (УПЦ-КП). За матеріалами офіційного сайту Закарпатської єпархії початок цієї юрисдикції слід відносити до 29 квітня 1990 р., коли було здійснено хіротонію Володимира (Романюка) на єпископа Ужгородського і Виноградівського УАПЦ. У 1992 р. Ужгородсько-Виноградівська єпархія ввійшла до складу УПЦ-КП. З 2003 р. громадами керує єпископ Ужгородський і Закарпатський Кирило (Михайлюк). Владика Кирило народився на 1963 р. на Тернопільщині. Закінчив Московську духовну семінарію, служив у Тернопільсько-Кременецькій єпархії. У 1988 р. перейшов в юрисдикцію УАПЦ, працював секретарем Хмельницької єпархії. У 1999 р. поступив до Київської духовної академії. У 2003 р. пострижений в чернецтво, зведений у сан архімандрита. До Закарпатської єпархії входить близько сорока парафій та один монастир з двома ченцями (заснований 2011 р. в с. Кобилецька Поляна Рахівського району) [46]. Більшість храмів перебувають на стадії побудови. В єпархії служать 42 священики та 2 диякони. Закарпатська єпархія розділена на благочиння: Берегівське, Великоберезнянське, Виноградівське, Іршавське, Міжгірське, Мукачівське, Перечинське, Рахівське, Тячівське, Ужгородське, Хустське. Працює офіційний сайт єпархії.

На Закарпатті діє й кілька дрібних, самостійних громад, які відносяться до різних напрямків «альтернативного» православ'я»: Українська православна церква-канонічна (1 громада (м. Ужгород)), релігійна громада православної церкви Божої Матері (1 громада (м. Ужгород), апостольська православна церква (3 громади), громади старообрядців-безпоповців, істинно-православна церква Росії [43, 17].

Таким чином, православна церква на Закарпатті активно розвивається та відіграє значну роль в суспільному житті. Протягом досліджуваного у статті періоду у Закарпатській області УПЦ збільшила свою присутність з 440 до 646 громад, побудувавши протягом 1992-2012 рр. 170 храмів (91 будується). Кількість православних монастирів зросла з 2 – в 1990 р. до 40 – в 2013 р., а кількість чернецтва – з 155 до 330 осіб. Церква веде активну благодійницьку, громадську, місіонерську та просвітницьку роботу. Наприклад, архієпископ Феодор (Мамасуєв) за результатом рейтингу «Лідер року» був переможцем у номінації «Громадський діяч» у 2009 р. та 2013 р. Разом з тим, у першій половині 1990-х рр. в області спостерігалось протистояння між греко-католицькими та православними вірниками, яке полягало у майнових спорах за храми та церковне майно, конфісковане радянською владою та передане у користування православним. Майнові суперечки в основному вирішувалися шляхом побудови у населеному пункті нової культової споруди громадою, яка була в меншості. Залишилися також спірні моменти з майном монастирів, на території яких діють заклади освіти та охорони здоров'я. В області зареєстровані також громади УПЦ-КП та інших православних напрямків, які є не чисельними та маловпливовими. Розвиваються духовні учбові заклади, в яких навчаються не лише закарпатці, а й вихідці з інших регіонів України та країн ближнього зарубіжжя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виписка з журналу №3 засідання Священного Синоду УПЦ від 22. 01. 2001 р. // Поточний архів Хустської православної єпархії.
2. Виписка з засідання Священного Синоду УПЦ від 30. 03. 1999 р. про відкриття монастиря в с. Криве Тячівського району // Поточний архів Хустської православної єпархії.
3. Виписка із протоколу приходських зборів с. Теремля Тячівського р-ну від 24. 11. 2000 р. // Поточний архів Хустської православної єпархії.
4. Виписка из протокола заседания Совета по делам религий при Совете Министров СССР за №16 от 4 октября 1990 г. // Поточний архів Хустської православної єпархії.
5. Державний архів Закарпатської області (ДАЗО). – Ф. Р – 1490. Уповноваженого Ради по справам релігійних культів при Закарпатському облвиконкомі у місті Ужгород. – Оп. 3. – Спр. 164. Документи про реєстрацію релігійних об'єднань та будівництва культових споруд в області (заяви віруючих, заключення уповноваженого, представлення облвиконкому). Т.2. (20. 02. 1990 – 23. 02. 1990 рр.). На 120 арк.
6. ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 3. – Спр. 170. Документи про реєстрацію релігійних об'єднань та будівництва культових споруд в області. Т. 8. (28. 08. 1990 - 17. 10. 1990 рр.). На 110 арк.
7. ДАЗО. – Ф. Р – 1490. – Оп. 4 д. – Спр. 160. Відомості про православні монастирі на Закарпатті за 1990-1991 рр. На 58 арк.

8. Договір-угода на тимчасове спільне функціонування від 13. 07. 2002 р. // Поточний архів управління у справах релігій при Хустській РДА
9. Євфимій (Шутак), єпископ. Прохання на ім'я голови Хустського райвиконкому В.С. Мондича від 7. 05. 1990 р. // Поточний архів Хустської православної єпархії.
10. Журнали засідання Священного Синоду Української Православної Церкви від 14 грудня 2007 року // <http://orthodox.org.ua/article/zhurnali-zas%D1%96dannya-svyashchennogo-sinodu-ukra%D1%97nsko%D1%97-pravoslavno%D1%97-tserkvi-v%D1%96d-14-grudnya-200>
11. Журнали засідання Священного Синоду Української Православної Церкви від 23 грудня 2010 року // <http://orthodox.org.ua/article/zhurnali-zas%D1%96dannya-svyashchennogo-sinodu-ukra%D1%97nsko%D1%97-pravoslavno%D1%97-tserkvi-v%D1%96d-23-grudnya-201>
12. Журнали засідання Священного Синоду УПЦ від 21 лютого 2012 року // <http://orthodox.org.ua/article/zhurnali-zas%D1%96dannya-svyashchennogo-sinodu-upts-v%D1%96d-21-lyutogo-2012-roku>
13. Закон «Про свободу совісті та релігійні організації» // Новини Закарпаття. – 1991. – 1 червня. – С. 2.
14. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2013 року (Форма № 1) // http://risu.org.ua/php_uploads/files/articles/ArticleFiles_51768_Forma1_2013.pdf
15. Іоанн (Сіопко), архієпископ. Рапорт на ім'я митрополита Володимира про перетворення чоловічого монастиря в с. Грушево урочище «Обчина» на жіночий монастир, від 21. 12. 2004 р. // Поточний архів Хустської православної єпархії.
16. Іонафан, єпископ. Повідомлення єпископу Мукачівсько-Ужгородському Євфимію від 15. 06. 1990 р. // Поточний архів Хустської православної єпархії.
17. Лист голови управління у справах релігій при Закарпатській ОДА О. Грицака на ім'я голови Хустської РДА М. Горби від 12. 11. 2002 р. за №481 // Поточний архів управління у справах релігій при Хустській РДА
18. Мефодій (Петровцій), єпископ. Благословення на відкриття монастиря в м. Виноградово від 12. 06. 1998 р. // Поточний архів Хустської православної єпархії.
19. Мефодій (Петровцій), єпископ. Прохання про виділення земель до АПССФ «Дружба» с. Стеблівка від 15. 01. 1996 р. // Поточний архів Хустської православної єпархії.
20. Перелік будівель і розміри земельної ділянки, що передбачено передати Свято-Успенському монастирю в с. Домбоки від 1. 09. 1990 р. // Поточний архів Свято-Успенського монастиря в с. Домбоки Мукачівського р-ну Закарпатської області.
21. Постанови Священного Синоду Української православної церкви // Православний вісник. – 1991. – №10. – С. 2.
22. Річний звіт по Мукачівсько-Ужгородській єпархії за 1990 р. // Поточний архів Мукачівської православної єпархії. На 33 арк.

23. Річний звіт по Мукачівсько-Ужгородській єпархії за 1991 р. // Поточний архів Мукачівської православної єпархії. На 25 арк.
24. Річний звіт по Мукачівсько-Ужгородській єпархії за 1993 р. // Поточний архів Мукачівської православної єпархії. На 23 арк.
25. Річний звіт по Мукачівсько-Ужгородській єпархії за 1995 р. // Поточний архів Мукачівської православної єпархії. На 22 арк.
26. Річний звіт по Хустській єпархії Української православної церкви за 2007 р. // Поточний архів Хустської православної єпархії.
27. Рішення виконкому Хустської районної ради народних депутатів за №26 від 14. 02. 1990 р. // Поточний архів Хустської православної єпархії.
28. Рішення Виноградівської міської ради Закарпатської області за №335 від 21. 06. 2001 р. про надання земельної ділянки монастирю прп. Симеона Столпника // Поточний архів міської ради м. Виноградів Закарпатської області.
29. Рішення загальних зборів громадян села Забрідь від 17 грудня 1989 р. // Поточний архів Хустської православної єпархії.
30. Рішення Священного Синоду Української Православної Церкви від 29 грудня 2003 року // Збірник документів Ужгородської Української Богословської Академії імені святих Кирила і Мефодія. – Ужгород, інформаційно-видавничий відділ УУБА, 2008. – С. 4.
31. Рішення сесії сільської ради с. Крайниково Хустського району про виділення земельної ділянки для будівництва каплиці і підсобних приміщень від 22. 04. 1996 р. // Поточний архів Хустської православної єпархії.
32. Розпорядження голови Закарпатської ОДА І. Різака від 11. 11. 2002 р. // Поточний архів управління у справах релігій при Хустській РДА.
33. Свідоцтво про реєстрацію релігійної організації // Збірник документів Ужгородської Української Богословської Академії імені святих Кирила і Мефодія. – Ужгород, інформаційно-видавничий відділ УУБА, 2008. – С. 5.
34. Спогади прот. Михайла Юріни / Записав А. Світлинець (22 квітня 2013 р.). – С. 1-2.
35. Статут Свято-Іллінського чоловічого монастиря Хустської єпархії УПЦ від 27. 12. 2002 р. // Поточний архів Хустської православної єпархії.
36. Указ Президента України від 21. 03. 2002 р. «Про невідкладні заходи щодо подолання негативних наслідків тоталітарної політики колишнього СРСР стосовно релігій та відновлення порушених прав церков та релігійних організацій» // Духовна криниця Карпат. – 2002. – травень. – С. 3.
37. Ярема В., протоієрей. Клопотання на ім'я першого заступника голови Закарпатського облвиконкому О.М. Іваницького від 23. 03. 1990 р. // Поточний архів Хустської православної єпархії.
38. Бурега В. Украинская Православная Церковь определяет стратегические задачи // [http://orthodox.org.ua /article/ukrainskaya-pravoslavnaya –tserkov-opredelyaet-strategicheskie-zadachi](http://orthodox.org.ua/article/ukrainskaya-pravoslavnaya-tserkov-opredelyaet-strategicheskie-zadachi)
39. Вісицька Т. Християнство на Закарпатті: документальне дослідження становлення та розвитку (XIV-XXI ст.). – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. – 676 с.

40. Гавриил (Кризина), игумен. Православная церковь на Закарпатье (век XX). – К., 1999. – 200 с., 4 с. ил.
41. Данилець Ю. Православний монастир Різдва Богородиці у селі Липча. – Ужгород: Гражда, 2005. – 88 с.: іл.
42. Данилець Ю. Православний монастир Успіння Божої Матері в селі Домбоки. – Ужгород: Гражда, 2006. – 104 с. + 4 с. кол. вкл.: іл.
43. Данилець Ю. Православні на Закарпатті: сучасний стан та перспективи розвитку // Православний літопис. – 2012. – № 3. – С. 15-17.
44. Данилець Ю., Монич О. Петровцій Микола Іванович // Енциклопедія Закарпаття. Визначні особи ХХ століття. – Ужгород: Гражда, 2007. – С. 246-247.
45. Єленський В. Релігія після комунізму (Україна в центрально-східноєвропейському контексті). – К.: Національний педагогічний університет ім. М.Драгоманова, 2002. – 420 с.
46. Закарпатська єпархія // http://www.orthodox.uz.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=1
47. Засідання Священного Синоду УПЦ від 23. 04. 2002 р. // Региональная Православная газета юга Луганщины // www.modules.php?name=News&file=article&sid=44.
48. Здіорук С. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні ХХІ століття. – К.: Знання України, 2005. – 552 с.
49. Кічера В. Православна церква // Закарпаття 1919-2009 років: історія, політика, культура / україномовний варіант українсько-угорського видання / Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець; [Редколег.: Ю. Остапець, Р. Офіцинський, Л. Сорко, М. Токар, С. Черничко; Відп. За вип. М. Токар]. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2010. – С. 569-570.
50. Мигович І. Релігія і церква в нашому краї. – Ужгород, 1994. – 110 с.
51. Митрохин Н. Русская православная церковь: современное состояние и актуальные проблемы. – М.: Издательство НЛО, 2004. – 648 с.
52. Митрохин М. Руська православна церква в Західній Україні // Людина і світ. – 2001. – №10. – С. 27-38.
53. Монич О. Петровцій Дмитро Іванович // Енциклопедія Закарпаття. Визначні особи ХХ століття. – Ужгород: Гражда, 2007. – С. 245.
54. Наречение и хиротония архимандрита Марка (Петровцы) во епископа Кременецкого // Журнал Московской Патриархии. – 1989. – №1. – С. 6-9.
55. Наречення і хіротонія архімандрита Євфимія (Шутака) на єпископа Мукачівського і Ужгородського // Православний вісник. – 1989. – №10. – С. 5.
56. Пащенко В. Православ'я в новітній історії України. – Полтава, 2001. – 736 с.
57. Православний церковний календар за 2006 р. – К., 2005.
58. Світлицець А., Канайло С. Свято-Серафимівський монастир у селі Приборжавському. – Ужгород: Мистецька лінія, 2003. – 184 с.
59. Сеник С. Украинская православная церковь в XX столетии // Православная Церковь в Восточной Европе. XX век. Пер. с фр. / Под ред. Кристин Шайо. – К.: Дух і літера, 2010. – С. 313-340.
60. Снежкова И. Современная религиозная ситуация на Украине // Конфессиональная ситуация на Украине: история и современность. – М.: Ин-т этнологии и антропологии им. Н.Н. Миклухо-Маклая РАН, 2011. – С. 124-141.

61. Стоцький Я. Релігійна ситуація в Україні: проблеми і тенденції розвитку (1988-1998 рр.). – Тернопіль, 1999. – 120 с.
62. У новому навчальному році в УУБА-КаУ навчатимуться понад 300 студентів // <http://orthodoxy.org.ua/content/uzhgorod-u-novomu-navchalnomu-rotsi-v-uuba-kau-navchatimutsya-ponad-300-studentiv-54605>
63. Українська Православна Церква. Нагороди і титули: Довідково-енциклопедичне видання / Уклад.: Болгов В.В., Болгов І.В. – К.: Інститут біографічних досліджень, 2009. – 320 с.

РЕЗЮМЕ | SUMMARY

**ПРАВОСЛАВНАЯ ЦЕРКОВЬ
НА ЗАКАРПАТЬЕ: РЕАЛИИ
СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ**

**THE ORTHODOX CHURCH IN
TRANSCARPATHIA: REALITIES
OF MODERN DEVELOPMENT**

Данилец Ю.В.
(Ужгород).

Danylets Y.V.
(Uzhgorod).

В статье идет речь о положении православной церкви на Закарпатье во времена независимого украинского государства (1991-2013 гг.). Обращено внимание на взаимоотношения между православной и греко-католической церквями в указанный период, внутрицерковную и социально-экономическую жизнь православной церкви за епископства Евфимия (Шутака), Мефодия (Петровци), Агапита (Бевцика), Иоанна (Сиопко), Ипполита (Хилько), Марка (Петровци), Феодора (Мамасуева). Проанализирован процесс создания православных монастырей и раскрыто организационную структуру православной церкви в настоящее время.

Ключевые слова: греко-католики, епископ, Закарпатская область, монастыри, православная церковь, православные, приходы.

The article deals with the Orthodox Church in Transcarpathia in times of an independent Ukrainian state (1991-2013 gg.) Attention is paid to the relationship between the Orthodox and Greek Catholic churches during this period, internal Church and socio-economic life of the Orthodox Church by the bishop Euphemia (Shutak), Methodius (Petrovtsiy), Agapito (Bevtsyk), John (Siopko), Ippolito (Khil'ko) Marke (Petrovtsiy), Theodore (Mamasuyev). The process of creating monasteries and reveals the organizational structure of the Orthodox Church at the time.

Key words: Greek Catholic Bishop, Transcarpathian region, monasteries, Orthodox Church, Orthodox parishes.